

Kur'an Tercümesi Meselesi

1960 inkılabından sonra art niyetli ve ehliyetsiz bazı kimseler ihtilâli fırsat bilerek, “*Kur'an ve ezan Türkçe'ye tercüme olunsun.*” diye gazetelerde çeşitli yazılar yazdılar. Ben de Kur'an ve ezanın Türkçe'ye tercüme edilmesinin imkânsız olduğuna dair bir yazı yazdım. Bu yazım Ahmet Polat tarafından çıkarılan “*Hürsöz*” gazetesinde yayınlandı. Bunun üzerine bir pazar günü yanıma 8-10 üniversite talebesi gelerek bana:

“Sizin Kur'an ve ezanın Türkçe'ye tercümesinin caiz olmadığına dair bir yazınızı okuduk. Dünyada ilme ve fenne ait birçok eser tercüme edilmiş ve ediliyor. Peki Kur'an neden tercüme edilmesin?” dediler.

Ben cevap vermek üzere iken içlerinden birisi: **“Hocam, dedi, size birkaç şey sormak istiyorum.”**

“*Buyur sor.*” dedim. **“Arapça'da 'su'ya ne derler?”** Ben de cevaben, “*Mâ' derler.*” dedim.

“Peki ekmeğe ne derler?” diye sordu. “*Hubz*” diye cevap verdim.

Buna benzer birçok kelimenin daha Arapça karşılığını sordu. Sonra, **“Hani Kur'an Türkçe'ye tercüme olmuyordu! İşte oldu.”** dedi.

Ben kendilerine şöyle karşılık verdim:

“Siz kelimelerden başladınız ben de sizin üslubunuza uyarak kelimelerden başlayacağım. Peki şimdi size soruyorum, insan Türkçe mi, Arapça mı? Kalem Türkçe mi, Arapça mı? Âdem Türkçe mi, Arapça mı?”

Buna benzer Arapça'dan Türkçe'ye geçmiş ve Türkçe karşılığı olmayan birçok kelime sordum. Bu sorulara cevap veremediler. Susmayı ve dinlemeyi tercih ettiler. Ben de onlara:

“Fennî ilimlere ait eserlerin tercüme edilmesi her ne kadar mümkün olsa da edebî ve nazma ait eserlerin tercümesi büyük ölçüde, aslını tutmaz. Kur'an-ı Kerim ise hiçbir edebî ve nazmî esere kıyas edilmez. Bundan dolayı Kur'an ve ezanın tercüme olması mümkün değildir.” dedim.

Konuşmama şöyle devam ettim:

*“Kur'an sizin zannettiğiniz gibi basit bir sözlük mü ki; **'Suya ne derler? Ağaca ne***

derler? Ekmeğe ne derler? diye soruyorsunuz. Kur'an-ı Kerîm İlâhî bir kitaptır. Manâ itibariyle engin ve zengindir. Her bir kelimesinde, her bir satırında, her bir cümlesinde birçok esrar-ı İlâhîye mevcuttur. Çok yönlü, çok anlamlı bir metindir. Bir tercümenin bunlara ihata etmesi muhaldir. Hem bu kelime ve cümlelerin çeşitli manalara yorumlanması mümkündür. Yani bunlar tercüme değil tefsir edilebilir."

"Beyanât-ı Kur'aniye o kadar harika, o derece letafetli ve selasetlidir ki, bunları muhafaza etmek ancak Arapçayla mümkündür."

"Hem Kur'an'ın sarîh mana ve hakikatleri emir ve hükümleri olduğu gibi, birçok remiz ve işaretleri de vardır, tercümede bunların tamamı kaybolur."

"Hem Kur'an mucizedir. Başka bir lisana tercüme edildiği zaman bu mucizeliğini kaybeder. Kur'an'ın ulviyeti yalnız manasında değildir. Onun lafızları da manâsı gibi ulvîdir, mu'cizedir. Kur'an'ın lafızları onun elbisesi değil cildi mesabesindedir. Elbise değiştirilebilir ama cilt değiştirilemez."

"Kur'an'ın muhkem ayetleri olduğu gibi, müteşabih ayetleri de vardır. Bu müteşabih ayetler başka bir lisana çevrilse bunlardaki ilâhî maksat ve mana kaybolur. Bu ise çok tehlikelidir. Müfessir Elmalılı Hamdi Efendi'nin dediği gibi, **"Bunu imanı ve insafı olan yapmaz."**

Daha sonra Elmalılı Hamdi Efendi'nin **"Hak Dini Kur'an Dili"** adlı eserinden şu kısmı okuduk:

"İnne enzelahu Kur'anen Arabiyyen" Hakikaten biz Onu Arabî bir Kur'an olarak inzal eyledik." yani "Yalnız manâsı değil Arabî olan nazm ile birlikte okunması için indirdik." Bundan anlaşılır ki, Kur'an'ın manâsı iyi anlaşılmalı ve mazmunu ve meâlî teakkul ve tedebbür olunmak (düşünülmesi ve tefekkür edilmesi) matlub-u ilâhîdir. Ve binaenaleyh Arabî bilmesi mümkün olmayanlara kendi lisanlarıyla mümkün olduğu kadar beyan olunması da zaruridir. Fakat Kur'an tercümelerinin Kur'an olmasına imkan ve ihtimal yoktur. Çünkü Kur'an Arabî'dir. Ancak Arabî olarak inzal buyurulmuştur. Bunun içindir ki, Kur'an tercümelerine Kur'an tesmiye edilmesi, meselâ **Farisi Kur'an, Türkçe Kur'an** denilmesi **"İnne enzelahu Kur'anen Arabiyyen"** nassınca küfür olacağını ulema, ihtar ederler."

Bu hususta, Elmalılı Hamdi Efendi'nin tefsirinin 1. cildinin baş kısmını okursanız çok istifade edersiniz." dedim.

Bu açıklamadan sonra kendilerine şöyle söyledim:

“Geliniz Kur’an’ın tercümesinin imkânsız olduğunun ispatına “Besmele”den başlayalım. Peki söyler misiniz Basmelenin tercümesi nedir?” dedim.

“**Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.**” dediler.

“Fakat bu tercüme olmadı çünkü **Rahman, Rahim ve Allah** isimleri Arapça’dır. Halbuki biz bunların Türkçesini arıyoruz.” dedim.

“**“Esirgeyen ve bağışlayan Allah’ın adıyla” diye tercüme etsek tamamen Türkçe olmuyor mu?”** diye sordular.

“Evet Türkçe oluyor, ancak o zamanda tercüme olmuyor. Çünkü buradaki Rahman ve Rahim kelimelerinin karşılığı bunlar değildir. **Rahman**, bütün rızka muhtaç olan canlılara rızık veren: **Rahîm ise** Cenab-ı Hakk’ın ahirette müminleri lütfuyla Cennete, kâfirleri de adaletiyle Cehenneme koymasıdır. Kaldı ki, bunlar Allah’ın isimlerindedir: isimler ise tercüme edilmezler. Mesela Abdullah’ı Allah’ın kulu diye tercüme edemezsin.”

Elmalılı Hamdi Efendi,

Besmeleyi “**Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla**” diye tercüme ettiğimizde, Besmelede geçen üç ismin sıralarının değişmiş olacağına dikkati çekiyor. Gerçek sırası **Allah, Rahman, Rahim** iken tercümesinde bu sıra *Rahman, Rahim, Allah* şekline dönüşüyor.

Hamdi Efendi’nin bu ifadelerini okurken Bediüzzaman Hazretlerinin Basmelenin sıralarına dair yazdığı Risale aklıma geldi. Bu Risaledeki Basmelenin birinci sırrında, **Allah** isminin bütün alemlerdeki İlahi tasarrufa, **Rahman** isminin yeryüzündeki rızka muhtaç olan bütün canlılara, **Rahim** isminin ise insana baktığı nazara veriliyor ve şöyle diniliyordu:

““Bismillahirrahmanirrahîm” yukarıdan nüzul ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-i musaggarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi arşa bağlar. İnsanî arşa çıkmağa bir yol olur.”

Görüldüğü gibi Üstad’ın bahsettiği “**alem, arz, insan**” sıralaması tercümede tamamen bozuluyor.

Görülüyor ki, Kur’an-ı Kerim’in birinci ayeti olan besmele-i şerif Kur’an’ın tercüme edilmesine büyük bir sur teşkil etmiştir. Basmelenin bu surunu bu güne kadar hiçbir kimse aşamamıştır. İşte Kur’an’ın her bir ayeti böyle bir surdur. Şimdi size soruyorum:

"Besmeleyi aşamayan diğer surları nasıl aşacak?"

Konuşmamı şöyle sürdürdüm:

Mesela: **"El heyru biyedihi "** deki "el" harfine *"Harf-i tarif"* denir. Bu harfin cins, ahd-i harici, ahd-i zihni ve istiğrak olmak üzere dört çeşit manası vardır. Bu dört manadan "istiğrak"a göre **"El heyru biyedihi"**nin manası şudur: *"Ezelden ebede kadar her kimden her kime karşı gelen ve gelecek medih ve sena ona aittir."* İşte bu manalar **"el"** harfinden çıkmaktadır.

"Tercüme, bir lisanın diğer bir lisana denk olarak çevrilmesi demek olduğuna göre, iddia ettiğiniz tercümeyle gerçekleştirmeniz için Türkçe'de dört manası olan bir harf bulup bu **"el"** harfinin yerine onu koymalısınız. Bu ise mümkün değildir."

"Yukarıda saymış olduğumuz meziyetler binlerce çeşidiyle bütün Kur'an cümlelerinde mevcuttur. Bu güzellik ve meziyetleri, değil bizim lisanımız hiçbir dil ihtiva etmemektedir. Mesela, Kur'an-ı Kerim'deki cümlelerde bulunan **takdim-tehir** konusu buna çok güzel bir örnektir. Arapça'nın kendine ait meziyetlerinden biri de kelimelerin önce ve sonra gelmesinde büyük mana değişikliklerine yol açmasıdır. Buna örnek olarak şunu verebiliriz. Mesela, **"biyedihi hayr"** *"Bütün hayırlar Cenab-ı Hakk'ın yed-i kudretindedir."* demektir. Buradaki kelimelerin yerini değiştirirsek ve **"El heyru biyedihi "** olsa o zaman *"Hayır Allah (c.c.)'in elinde olduğu gibi başkalarının da elinde olabilir."* demek olur. **"iyyake na'budu"** de aynen buna benzer. Bu cümlenin manası, *"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz."* dir. Fakat **"na'budu"**yu başa alsak bu ayetteki maksat tamamen değişir. Kur'an-ı Kerim bu gibi örneklerle doludur. Bunlar birer misaldir."

*"Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bir mucize olarak yer alan ve Kur'an'ın sırlarını ihtiva eden **"yasin, ha - mim, elif -lam -mim"** gibi surelerin başında bulunan **huruf-u mukattaa** sadece Kur'an'ın üslubuna mahsustur. Bunlar, Bediüzzaman'ın ifadesi ile İlâhî birer şifredir. Bunların da tercümesi mümkün değildir."*

"Madem ki, Kur'an ve ezanın tercüme edilmesinden maksadınız, onların herkes tarafından anlaşılmasıdır. O hâlde biz de tercüme yapıldığı takdirde Kur'an'ın anlaşılıp anlaşılmayacağına bir bakalım. Evet tercüme etmekle Kur'an tam olarak anlaşılmaz. Çünkü Arapça'yı iyi konuşan Araplar bile Kur'an'ı anlamıyorlar. Şayet anlasalardı bütün Arapların âlim olması gerekirdi. Halbuki onlar dahi Kur'an'ı anlamak için Üniversitelerde ve medreselerde yıllarca *sarf, nahiv, bedi, beyan, meani, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, ilm-i iştikak ve mantık* gibi birçok ilmi tahsil ederler."

"Peki Hocam! birçok gazetede Kur'an ve ezanın tercüme olması gerektiğine dair yazılar yazılıyor. Bu yazıları yazarların bir dayanak noktası yok mu?" diye sordular.

"Evet, dedim, onların dayanağı ya cehalet veya art niyettir. Ayrıca meşhur bir kaide

vardır ki, bir ilim dalında konuşabilmek için o dalda mütehassıs olmak gerektir. Halbuki sizin söylemiş olduğunuz şahıslar dine ait ilimlerde ehil değillerdir. Bunlardan bir kısmı fitratları bozulmuş, vicdanları çürümüş dessay kimselerdirler ve masum insanları aldatarak İslâm dininden uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar."

Sonra "M. Akif'i nasıl bilirsiniz?" diye sordum.

Hepsi birden, "**Büyük bir vatan şairimizdir. Hem vatanperver hem dindardır.**" dediler.

"Başta Mehmet Akif olmak üzere bütün ulema Türkçe Kur'an olamayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Kısacası ayetlere meal verilmesi ve ayetlerin tefsir edilmesi caizdir. Fakat mealin Kur'an olarak kabul edilmesi kesinlikle caiz değildir."

"Peki Hocam! 'Kur'an'ı anlamadan sevabı olmaz.' diyorlar. Buna ne dersiniz?"

- Ben de size soruyorum, bir çocuk sütün gıda olduğunu bilmiyor diye bu süt o çocuğa gıda oluyor mu, olmuyor mu?

- **Tabi ki oluyor!..**

"Size bir soru daha sormak istiyorum. Yüz yıllardan beri insanlar, elma, armut, vişne v.s. meyvelerde hangi vitamin olduğunu bilmeden yedikleri hâlde, bu meyveler onlara fayda vermiyor muydu?" dedim.

"Elbette veriyordu." diye karşılık verdiler.

"İşte Kur'an da böyledir. Kur'an'ı okurken anlamasak bile kalbimize ve ruhumuza manevî gıda oluyor sadece aklımız hisse almamış oluyor. Bir harfine en az on sevaptan tut 70.000 hatta 700.000'e kadar sevap veriliyor."

"Ayrıca, **"Kur'an'ın manası anlaşılmadan sevap olmaz, namazlar kabul olmaz."** dersiniz biz de deriz ki, yüzyıllardan beri Müslümanların yüzde doksani Kur'an'ın manasını bilmeden namaz kıyorlar, ibadet ediyorlar. Peki bunların namazları ve ibadetleri acaba boşa mı gitti?"

Zaten her insanın doktor, mühendis olması gerekmediği gibi her Müslüman'ın da âlim olması gerekmez. Her zaman âlim olmayan insanlar bulunur. Kur'an'ı Kerîm'in

"Eğer bilmiyorsanız bir bilenden sorunuz." [1](#)

ifadesinden de anlaşıldığı gibi, bilmeyen insanlar her zaman bulunacak, fakat bunlar bilmediklerini âlim olanlardan ve bilenlerden soracaklardır."

"Ezanın Türkçe olmasına gelince bu da muhaldir. Çünkü, "Tanrı uludur." cümlesi "Allah-u Ekber" in yerini tutmuyor. Zira Tanrı, Türkçe'de ilah ve mabud manasındadır. Mabud ise Allah lafzının karşılığı değildir. Lafza-i Celâl (Allah), Cenab-ı Hakk'ın zatının ismi olduğu gibi, aynı zamanda onun bütün isim ve sıfatlarını ihtiva eden bir isimdir. Yani, Allah dediğimiz de Rezzak, Mabud, Gafur, Halık gibi bütün isimleri demiş oluyoruz. Mabud, Allah'ın isimlerinden sadece birisidir. Kaldı ki, tanrı, hak olsun batıl olsun bütün mabudlar için kullanılır."

"Lafza-i Celâl (Allah), sırf Allah'a mahsustur. Yüce Allah'ın zatının ve sıfatlarının dengi ve şeriki olmadığı gibi Lafza-i Celâl'in (Allah) de benzeri yoktur."

"Lafza-i Celâle (Allah), mahsus bir özellik vardır ki, bu hiçbir isimde mevcut değildir. Meselâ, Allah lafzının hemzesini kaldırırsanız... Lillah, [Allah için] olur. Lam'ın birincisini kaldırırsanız Lehu [onun (Allah) için], olur. İkinci Lam'ı da kaldırırsanız o zaman da Hu [o (Allah)] olur ki, bunların hepsi hep Yüce Allah'a işaret eder."

"Uludur." kelimesine gelince bu da, sadece büyüktür anlamındadır. "Ekber" ise "O her şeyden büyüktür." demektir. Buradaki büyüklükten maksadı Bediüzzaman Hazretleri şöyle açıklıyor:

"Marifetimiz haricindeki kemalât-ı kibriyasının mücmel bir ünvanıdır."

"Buna göre bir mümin, **Allah-u Ekber** derken Cenab-ı Hakk'ın kemalatının, insan idrakinin çok ötelinde olduğunu ifade etmiş oluyor. Demek ki ezanın Türkçe'ye tercümesi mümkün değildir."

"Şunu da belirtmek gerekir ki, özel isimlere "alem" denir ve bunlar asla değiştirilemez. Ezanın bütün kelimeleri de kendine ait birer alemdir. Mesela, bir insanın adı **"Hasan"** ise ona Türkçe olsun diye **"güzel"** diye hitap edilmez."

"Kur'an-ı Kerîm ilâhî bir nazım ile dizilmiş ve dokunmuştur. O nazımın her bir noktasında nihayetsiz mana ve sırlar vardır. Onun ihtiva ettiği belagat ve fesahat, beşer ilminin ve kuvvetinin üstündedir. Bundan dolayı O'nun nuzulünden bugüne kadar Arap edip ve şairleri de dahil olmak üzere hiç kimse Kur'an-ı Kerîm'i taklit edememiştir. Arap lisanında bile taklidi mümkün olmayan Kur'an'ın Türkçe'de taklidi hiç mümkün olur mu?"

"Cenab-ı Hakk'ın yarattığı varlıklar taklit edilemediği gibi kelamı olan Kur'an-ı Kerîm de taklit edilemez."

İkinci namazından sonra başlayan sohbetimiz bu şekilde akşam namazına kadar devam etti. Kalktıklarında memnuniyetlerini ifade ettiler. Zaten hâllerinden de bu açıkça okunuyordu.

Dipnotlar:

[1](#) *Nahl Sûresi, ayet; 43.*